

Miloš Procházka¹

Implementace controllingu v prostředí SAP CO ve společnosti České dráhy, a.s.

Klíčová slova: *SAP R/3, controlling, produktové vertikály, České dráhy, a.s.*

1. Úvod

České dráhy a.s. používají účetní systém SAP R/3 a při procesu zavádění systému SAP využívaly svoji samostatnou organizační jednotku DATIS, ze které vznikla dceřiná společnost ČD-Telematika, a.s.. Tento subjekt se stará jak o provoz systému, tak o rozvoj a využití dalších komponent SAP. Na straně ČD vedení projektu zabezpečuje Odbor řízení ekonomiky GŘ a všechny moduly společně řídí komise vedená ekonomickým náměstkem generálního ředitele ČD.

V rámci jednotlivých procesů byly vytvořeny u ČD controllingová oddělení: nákladní dopravy, osobní dopravy, řízení provozu, dopravní cesty a kolejových vozidel.

Controllingová oddělení řídí v jednotlivých oblastech nastavení systému a zejména postupné školení uživatelů systému. Zpracovávají metodické pokyny a provádějí uzávěrkové práce u pilotního zúčtování. Rozdělení controllingu do tzv. vertikál proběhlo i v oblasti číslování kmenových dat v systému.

1. Produktová vertikála **kolejová vozidla**
2. Produktová vertikála **dopravní cesta**
3. Produktová vertikála **řízení provozu**
4. Produktová vertikála **osobní doprava**
5. Produktová vertikála **nákladní doprava**
6. Produktová vertikála **průřezové činnosti**
7. Produktová vertikála **ostatní podnikání**
8. Produktová vertikála **centrální**

2. Moduly zavedené nebo zaváděné v ČD, a.s.

Účetní systém SAP R/3 má řadu modulů. V rámci implementace systému u ČD, a.s. jsou zavedeny nebo jsou zaváděny tyto moduly:

- FI – Finanční účetnictví v rutinním provozu
- CO – Controlling v pilotním provozu
- AM (FI-AA) – Investiční majetek v rutinním provozu
- HR – Personalistika a mzdy zavedena oblast personalistiky
- MM – Materiálové hospodářství v rutinním provozu
- PM – Údržba a opravy v pilotním provozu

---

¹ Ing. Miloš Procházka, r. 1971, absolvent Dopravní fakulty Jana Pernera Univerzity Pardubice v r. 1995, nyní vedoucí oddělení controllingu ČD, a.s

- RE – Správa nemovitostí v pilotním provozu
- IS-U/CCS – Odvětvové řešení elektrické energie v rutinním provozu

Obr.1 Vztahy mezi jednotlivými moduly systému SAP R/3

Silnou stránkou systému SAP R/3 je vysoký stupeň provázanosti a komunikace jednotlivých modulů (viz Obr.1). Modul CO slouží ke zpracování dat o skutečnostech zaúčtovaných resp. pořizovaných v modulech FI, MM, PM, SD, PP, HR, AM a FI-AA. Současně se u vybraných modulů nabízí i aktualizace dat v opačném směru, tedy z operací provedených v CO.

Při účtování dokladu v FI na účet musí být pro každou položku nákladů nebo výnosů zadán platný objekt CO (např. nákladové středisko, zakázka, profitcentrum). Je-li podmínka splněna, vytvoří se automaticky doklad v CO samozřejmě jen pro účet třídy 5 nebo 6 v kombinaci s objektem controllingu. Tento doklad obsahuje vlastní číslo dokladu, objekt(-y) CO, nákladový resp. výnosový druh, částku a měnu. **Účetní zápis je v CO jednostranný.**

Zvláštní případem je objednávka materiálu založená v MM. Ačkoliv objednávka není nákladem a nepořizuje se tedy v FI, lze každou položku objednávky přiřadit jednotlivému objektu CO (např. nákladovému středisku), neboť se jedná o budoucí náklad.

3. Základní třídění kmenových dat systému u ČD, a.s.

Klient

- právně a organizačně samostatná jednotka na nejvyšší úrovni systému SAP. Nastavení a kmenová data platí pro všechny organizační struktury, jako např. nákladové okruhy, účetní okruhy, závody, prodejní a nákupní organizace. Příklad: koncern, holding.

Účtový rozvrh

- setříděný seznam všech kmenových záznamů účtů hlavní knihy a druhů účtů definovaných v účetnictví. Účtový rozvrh obsahuje pro každý kmenový záznam účtu hlavní

knihy, popis účtu a řídicí informaci. Pro jednoho klienta lze založit více účtových rozvrhů. K účtovému rozvrhu lze přiřadit více účetních okruhů.

Nákladový okruh - NO

reprezentuje nejvyšší úroveň na níž probíhá nákladové účetnictví. NO je organizační jednotka podnikové ekonomiky se společnými nákladovými a výnosovými druhy a jednotnou měnou.

Zpravidla existuje vztah 1:1 mezi nákladovým okruhem a účetním okruhem. Pro účely nákladového účetnictví, ve kterém má více účetních okruhů stejnou měnu, může být nákladový okruh založen pro více účetních okruhů, tedy vztah NO:ÚO = 1:N.

Účetní okruh – ÚO

je základním organizačním objektem všech modulů a komponent SAP. Na úrovni účetního okruhu se sestavuje zákonem požadovaná závěrka – rozvaha, výkaz zisků a ztrát, cashflow a výroční zpráva. Pro každého klienta je možno zřídit několik účetních okruhů, a tím vést účetnictví několika samostatných firem. Zřízení musí být alespoň jeden účetní okruh. Účetnímu okruhu se přiřazuje účtový rozvrh a nákladový okruh, měna, varianta fiskálního roku, stanovují se odchylky kurzu, parametry pro vyrovnání položek, stanovují se platební podmínky. Na úrovni účetního okruhu se ukládají a zpracovávají účty. Nejdůležitějšími externími výkazy na úrovni účetního okruhu jsou rozvaha, výkaz zisků a ztrát, výkaz DPH a cashflow. Účetní okruh tak reprezentuje organizační jednotku, která má vlastní účetnictví a je tak nezávislou účetní jednotkou.

Pracovní úsek - PÚ

je organizačně a právně nesamostatná jednotka finančního účetnictví, pro kterou je možno vytvořit vnitropodnikovou rozvahu a výkaz zisků a ztrát za účelem interního výkaznictví. Slouží pro oddělení hospodaření a majetku v rámci firmy. Systém aktualizuje salda účtů hlavní knihy odděleně podle pracovních úseků. Pracovní úsek je uložen v jednotlivých položkách dokladu a lze jej použít pro vnitropodnikové vyhodnocení.

Definované pracovní úseky jsou platné pro všechny účetní okruhy, proto musí mít ve všech účetních okruzích stejný význam. V rámci jednoho dokladu lze účtovat na různé pracovní úseky a na všechny účetní okruhy. Jsou dovoleny libovolné kombinace účetního okruhu a pracovního úseku.

Poznámka: v ČD a.s. je pracovní úsek fixovány na jeden účetní okruh.

Výsledkový objekt

je jednotkou sledování v OHV (*vysvětlit zkratku*). Představuje kombinaci atributů jako zákazník, region, výrobek, závod a profitcentrum. Nemá svůj vlastní kmenový záznam. Slouží pro primární porovnání výnosů a porovnání s přenesenými náklady a výkony z jiných objektů CO (NS – nákladové středisko, ZAK - zakázka, atp.) při analýze ziskovosti.

Nositel nákladů

je základním objektem sledování výrobních nákladů a výkonů. Nositelem nákladů může být výrobní zakázka, zakázka odběratele, procesní zakázka nebo sběrač nákladů). Slouží k porovnání skutečných nákladů z účetnictví, převzetí plánovaných a skutečných výkonů z NS, převzetí plánovaných i skutečných nákladů a výkonů ze zakázek, dovoluje kalkulovat náklady pomocí kusovníku a výrobního postupu z modulu PP. Pokud je aktivován controlling profitcenter, je každý nositel nákladů přiřazen profitcentru.

Nákladový a výnosový druh

Nákladový druh (**typ 1**) je založen jako primární pro účty třídy 5 a výnosové 6 pro přenos pohybových dat z ostatních modulů do CO nebo jako sekundární pro účty vnitropodnikové 8, 9 pro realizaci operací v rámci CO.

Výnosový druh (**typ 11**) je založen jako primární pro tržbové účty třídy 6 pro přenos

pohybových dat z ostatních modulů do CO

Profit centrum

se používá ke sledování rentability skupiny NS a zakázek. V kmenových datech zakázky nebo nákladového střediska musí být provedeno přiřazení k profitcentru. Umožňuje sledovat náklady, výkony, výnosy a tržby v plánu i ve skutečnosti.

- Eviduje veškeré položky pořízené na střediscích a reálných zakázkách.
- Přijímá tržby z přímého účtování, pokud není zadána externí zakázka.
- Přijímá položky od jiných profitcenter.

Odesílá položky jiným profitcentrům.

Nákladové středisko (NS)

se používá ke sledování místa vzniku nákladů. Produktem činnosti NS je výkon. Umožňuje plánovat náklady a výkony. Umožňuje pořizovat náklady a výkony ve skutečnosti.

- Přijímá náklady, výnosy (typ ND 01) z přímého účtování
- Přijímá náklady, výnosy (typ ND 01) zúčtované z interních zakázek
- Přijímá výkon z jiných středisek
- Poskytuje výkon jiným střediskům nebo na reálné zakázky

Číslování NS

XXXYYYYYZZ

- XXX- typ střediska (v první pozici číslo vertikály)
- YYYYYY služebna dle SR 70 (železniční stanice)
- ZZ pořadové číslo střediska v rámci služebny

Zakázka - reálná

se používá ke sledování účelu vynaložení nákladů a výkonů. Umožňuje plánovat náklady, výkony a ve speciálních případech i tržby a sledovat rozpočet. Umožňuje sledovat náklady, výkony a ve speciálních případech i tržby ve skutečnosti.

Rozlišují se:

- a) Externí zakázky – činnost vykonávaná pro externí zákazníky – eviduje náklady, výkony a tržby
  - Přijímá náklady, výnosy (typ ND 01) z přímého účtování
  - Přijímá tržby (typ 11) z přímého účtování
  - Přijímá náklady, výnosy (typ ND 01) zúčtované z interních zakázek
  - Přijímá výkon ze středisek
- b) Interní zakázky - činnost vykonávaná v rámci ČDT – eviduje náklady a výkony – zúčtuje se na externí ZAK nebo NS nebo investiční majetek
  - Přijímá náklady, výnosy (typ ND 01) z přímého účtování
  - Přijímá náklady, výnosy (typ ND 01) zúčtované z interních zakázek
  - Přijímá výkon ze středisek
  - Zúčtuje přijaté hodnoty na střediska, jiné reálné zakázky nebo investiční majetek

Zakázka – statistická

se používá ke statistickému sledování režijních nákladů středisek pro vyhodnocení dat přes celou firmu. Použití např. zakázky vozidel, náklady na bezpečnost práce, ochranné pomůcky atp.

Číslování zakázek

Druh zakázky XYYY kde X je číslo vertikály YYY je dle koncepce vertikály.

Zakázka je u ČD zavedena jako 12-ti místný jedinečný kód hierarchicky uspořádaný pod druhem zakázky.

Druh výkonu

se používá k určení činnosti (výkonu) NS. Použití lze přesně vymezit na typové NS.

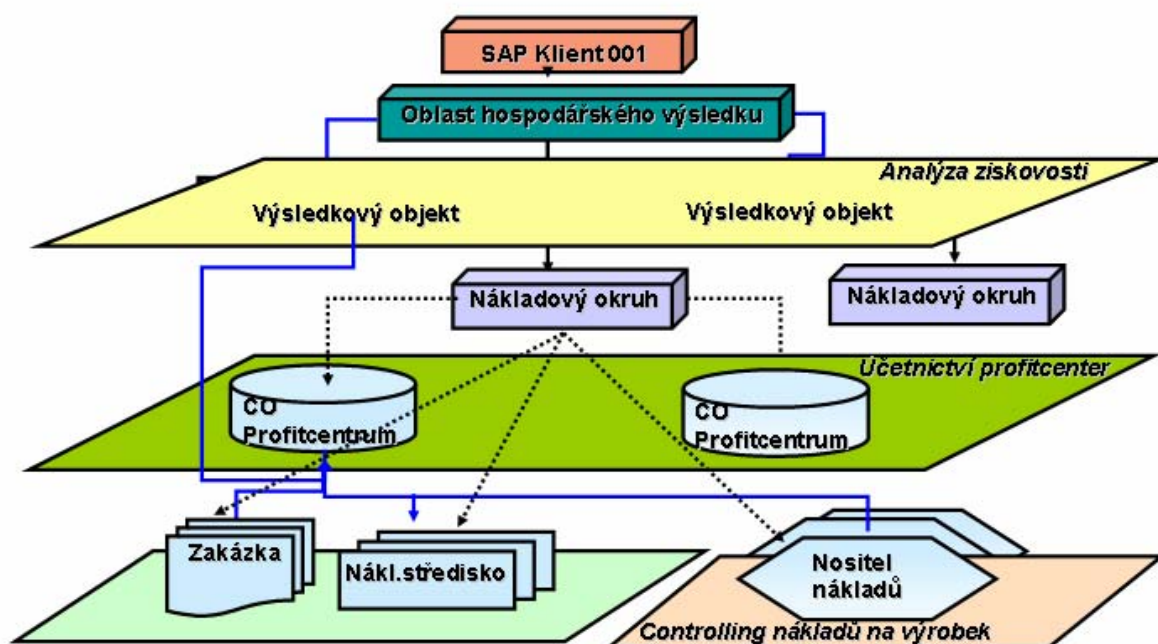
Pro zúčtování v CO se použije speciální nákl.druh.

Statistický ukazatel (SU)

se používá jako základna k rozdělení výkonů NS. SU lze přiřazovat k zakázkám, NS nebo profitcentrům. Jedná se např. o údaje plocha v m², počet zaměstnanců atp.

Závislost objektů CO ukazuje obr. 2:

Závislost objektů CO

Obr. 2: Závislost objektů CO

4. Seskupování objektů CO

Objekty CO lze seskupovat do hierarchií, skupin nebo sad.

- **Hierarchie** – existují standardní (alespoň jedna musí být založena) nebo alternativní (lze jich založit několik). Představují stromovou závislost jednoho typu objektů.
- **Skupiny** – založení není povinné, představují výčet nebo množinu z jednoho typu objektů
- **Sady** – založení není povinné, představují výčet nebo množinu z jednoho typu objektů

Jak hierarchie, tak skupiny, tak i sady přispívají k lepšímu komfortu při zadávání a výběru dat ve výkazech a operacích CO v plánu i ve skutečnosti.

Zakázky – jen sady a skupiny (nelze vytvářet hierarchie)

Většinou definovány pro všechny zakázky jednoho druhu, např. všechny opravy KV pro DKV. Reálné zakázky evidují náklady, výkony a výnosy a tržby.

Nákladové středisko – hierarchie, skupiny i sady

Standardní hierarchie určena např. organizačním uspořádáním středisek v jednotce. Alternativní hierarchie je určena jinými pohledy např. činnostním zaměřením. Střediska evidují reálně náklady, výnosy a výkony a statisticky tržby (v případě používání výnosových druhů).

Profitcentrum – hierarchie, skupiny i sady

K profitcentru lze přiřadit zakázky a nákladová střediska, čímž schopnost seskupování do hierarchií, skupin a sad nabývá novou dimenzi, neboť pod sebou zahrnuje i jiné objekty a data na ně pořízená. Standardní i alternativní hierarchii lze nastavit podobně jako u středisek. Profitcentra statisticky evidují náklady, výkony, výnosy a tržby ze středisek a zakázek reálných.

5. Cíle projektu implementace controllingu

Cílem projektu Implementace controllingu je zajistit fungování controllingu tak, aby byl controlling v budoucnosti nástrojem řízení a motivace ve společnosti ČD, a. s. Projektové práce byly započaty v roce 2004 a do konce roku 2005 byly realizovány etapy 1 a 2 - příprava a zahájení projektu.

Dalším úkolem je **stabilizovat základní funkčnosti controllingu ve společnosti České dráhy, a. s.** (dále jen ČD) zajišťované modulem CO systému SAP, jehož produktivní provoz byl spuštěn k 1.1.2006. Základní funkcionalitou se rozumí **pořizování dat do SAP CO** na základě pravidel definovaných v rámci projektu Implementace controllingu v prostředí SAP CO ve společnosti České dráhy, a. s. v roce 2005 a **jejich kontrola**. Tato funkčnost bude v rámci projektu v roce 2006 rozšířena o **oblast vnitropodnikových zúčtovacích vztahů, pořízení vztahových veličin do SAP**, a stanovení plánových kalkulačních sazeb v SAP či jejich import do SAP.

Cílem části projektu zaměřené na oblast zúčtovacích vztahů produktových vertikál KV a OD, ND, ŘP je nastavit funkční proces objednávání ŽKV, definovat odpovědnost za využívání kapacit ŽKV a náklady s tím souvisejícími a zavést standardní reporting pokrývající tuto oblast. V roce 2006 bude SAP CO fungovat paralelně s SAP FI-SL; základním nástrojem řízení zůstane FI-SL. Vazby ve zpracování CO a FI-SL pro rok 2007 budou definovány v dalším průběhu projektu. Kalkulace v oblasti osobní a nákladní dopravy budou řešeny v jiných aplikacích, tj. mimo SAP CO.

V jednotlivých vertikálách společnosti se detail výstupů může lišit; budou existovat minimálně tyto údaje v plánu a ve skutečnosti:

Osobní doprava

- Kalkulační sazby nákladových středisek:
  - TNS 451 – vlakový doprovod v osobní dopravě
  - TNS 452 – komerční odbavení v osobní dopravě
  - TNS 454 – služby přepravního charakteru
- Profitabilita služeb přepravního charakteru (PFC dle jednotlivých typů služeb);
- Celkové náklady a výnosy osobní dopravy regionální a dálkové dle PÚ a celkem za PV.

Nákladní doprava

- Kalkulační sazby nákladových středisek:
  - TNS 551 – vlakový doprovod v nákladní dopravě
  - TNS 552 – komerční odbavení v nákladní dopravě
  - TNS 555 – vozové přepravní kanceláře, předávající kanceláře
  - TNS 556 – celní služby
  - TNS 557 – doplňkové přepravní služby

- TNS 523 – stanice technických kontrol
- Profitabilita dopravních, přepravních a celních služeb (PFC dle jednotlivých typů služeb);
- Celkové náklady a výnosy nákladní dopravy dle PÚ a celkem za PV.

Kolejová vozidla

- Kalkulační sazby jednotlivých technologických procesů spojených s údržbou a opravami kolejových vozidel
- Kalkulační sazby konkrétních zúčtovacích nákladových středisek:
  - Intervaly osobních vozů
  - Řady hnacích vozidel
  - Konstrukční skupiny nákladních vozů
- Celkové náklady a výnosy na správu, údržbu a opravy kolejových vozidel dle PÚ a celkem za PV.

Řízení provozu

- Kalkulační sazby typových nákladových středisek:
  - TNS 331 – provozování dráhy
  - TNS 332 – místní práce s vlakem
  - TNS 333 – řadící operace v seřadovacích obvodech ŽST
- Celkové náklady a výnosy řízení provozu dle PÚ a celkem za PV.

Dopravní cesta

- Kalkulační sazby TNS;
- Celkové náklady na EKDNÚ v členění dle typu tratí (Koridorové, celostátní, regionální);
- Celkové náklady na budovy, byty, společné prostory;
- Profitabilita jednotlivých zakázek bytů ČD.

Centrála

- Celkové náklady jednotlivých nákladových středisek a zakázek s alokací z profitcenter centrály na produktové vertikály.

6. Etapy projektu Implementace controllingu v roce 2006-2007

Etapy 1 a 2 (příprava a zahájení) projektu byly realizovány do konce roku 2005.

V letech 2006 a 2007 se realizují etapy:

Etapa 3 - Dokončení implementace pořizovaných dat a plán KV

Etapa 4 - Stabilizace pořizování kmenových dat

Etapa 5 - Zúčtování KV do OD, ND a ŘP.

Etapa 3 - Dokončení implementace pořizovaných dat a plán KV

Cíl:

- Dokončit zakládání kmenových dat
- Zajistit pořizování účetních dokladů s vazbou na objekty CO (všechny vertikály)
- Sestavit plán nákladů a výkonů vertikály kolejových vozidel v CO SAP

Výstupy:

- Předání výsledků etapy do rutinního užívání v lednu 2006
- Vyškolení 300 uživatelů CO v oblastech údržba kmenových dat a výkaznictví CO SAP
- Zpracování dopadů zavedení CO do ostatních modulů SAP bez hlášených konfliktů

Etapa 4 - Stabilizace pořizování kmenových dat

Cíl:

- Kontrola správnosti pořizování dat na objektech CO a dohled nad dodržováním metodiky (všechny vertikály)
- Založení kmenových dat pro potřeby Controllingu nemovitostí (vertikála KV a DC)

Výstupy:

- Aktivování Kompetenčního centra (dohled nad dodržováním schválené koncepce controllingu)
- Vyškolení 97 uživatelů na metodiku pořizování a 40 na CO nemovitostí
- Přenesení dat pro vyhodnocení budov v modulu RE (Správa nemovitostí) za 1 - 6/2006
- Předání vazby modulu CO na modul RE do rutinního užívání v dubnu 2006 - založeno 10.000 zakázek pro RE

Etapa 5 - Zúčtování ŽKV do OD, ND a ŘP

Na základě rozhodnutí náměstka generálního ředitele pro ekonomiku se prioritně realizovalo zúčtování výkonů železničních kolejových vozidel (ŽKV) poskytovaných vertikálou kolejových vozidel (KV).

Cíl:

- Zúčtování výkonů železničních kolejových vozidel
- Zúčtování výkonů řízení provozu středisek 332 (místní práce s vlakem) a 333 (řadící operace v seřad. obvodech ŽST)

Výstupy:

- Zúčtování výkonů ŽKV za 1. pololetí 2006
- Analýza výstupů zúčtování a verifikace kalkulačních sazeb za ŽKV
- Vyškolení 20 uživatelů

Přehled důležitých momentů 5. etapy

- Zpracován roční plán výkonů a plánované sazby za jednotlivé řady HV, skupiny NV a intervaly OV a za hodiny posunu vertikály Řízení provozu.
- Sjednoceny pohledy na označování skupin nákladních vozů a intervalů osobních vozů z pohledů vertikál OD, ND a KV. Vytvořen jednotný číselník. Číselník zaveden do externích úloh a SAP.
- Zprovozněna vazba externích úloh na SAP CO. V úlohách TP412, VYKUK, EVNV a CEVIS zpracována a předána data v požadovaném formátu a obsahu. Data byla převzata přes rozhraní do SAP.
- V CO SAP nahrán roční plán a sazby a zpracovány skutečné výkony za období 1 - 6/2006. Výsledky zúčtování byly analyzovány a verifikovány zástupci vertikál a slouží jako podklady pro následné úpravy pořizovaných dat.

Hnací vozidla

- zúčtování do OD a ND: výkony řad HV oceněné tříšložkovou plánovanou sazbou dle jednotlivých DKV (tříšložková sazba: DVD, lokkm, hrtkm) V případě osobní dopravy budou ještě členěny na výkony pro dálkovou osobní dopravu a regionální osobní dopravu. V případě regionální dopravy budou výkony členěny podle Krajských center osobní dopravy (KCOD). U nákladní dopravy nebude regionální členění prováděno.
- zúčtování do ŘP: sazba vztažena na 1 hodinu posunu, výkony hnacích vozidel budou členěny na výkony pro příslušná nákladová střediska místní práce s vlakem v železničních stanicích (ŽST) a nákladová střediska řadících operací v seřadovacích obvodech ŽST.

Osobní vozy

- zúčtování do OD: dopravní výkony dle řad OV dle celosíťové sazby vozkm bude provedeno po řadách vozů v členění na regionální a dálkovou dopravu. U regionální dopravy – celkem 13 KCOD - budou rozlišovány vozy klasické stavby a přípojné vozy k motorovým vozům. U dálkové dopravy budou zúčtovány dopravní výkony za vozy ČD.

Nákladní vozy

- zúčtování do ND: disponibilní kapacita parku NV, členěného do komerčních skupin NV, zúčtovaná dle celosíťových sazeb za vozden. Skupina zahrnuje všechny řady nákladních vozů shodného či obdobného komerčního využití.

Posun

- zúčtování do OD a ND – místní posun: objednaný výkon v hodinách posunu * sazba za příslušné TNS
- zúčtování do ND – výkony řadících operací: skutečný výkon v přivěš. vozech * sazba za příslušné TNS.

7. Výstupy projektu

- nové objekty pro sledování nákladů a výnosů (cca 100.270 zakázek a 1.055 profitcenter)
- číselníky zúčtovacích středisek, druhů výkonů a nákladových druhů CO, statistických ukazatelů, profitcenter a druhů zakázek
- verifikace funkčnosti modulu CO (všechna primárně pořízená data v FI jsou shodně zobrazena v CO)
- zúčtovací sazby ŽKV vč. stanovení plánu výkonů
- sjednocení číselníku skupin nákladních vozů a intervalů osobních vozů
- možnost vyhodnocení controllingového výsledku hospodaření vertikál
- zpřesňování výstupů z non SAP úloh (eliminace vlivu lidského faktoru při pořizování prvotních dat)
- proškolení cca 450 uživatelů v rámci projektu (1. generace uživatelů CO)
- aktivace Kompetenčního centra (helpdesk controllingu)
- navázání efektivní komunikace s koncovými uživateli CO z jednotlivých UŽST

8. Závěr

Ve společnosti ČD a.s. byly položeny základy pro řízení výkonů kolejových vozidel a při dalším rozvoji modulu CO u ČD a.s. bude kladen důraz na čistotu pořizovaných dat do systému zejména v oblasti výkonů, které se díky zúčtování stávají důležitým hodnotícím kritériem.

Literatura

- [1] Podniková literatura firmy SAP ČR, spol. s r.o. k systému SAP R/3
- [2] ČD - Metodický pokyn ke způsobu opravování pohybových dat vzhledem k CO, 20.4.2006

V Praze, květen 2007

Lektoroval: Ing. Jaroslav Vašátko, KGŘ ČD